

Osvobozené - trenažér české politické satiry

Milé pedagožky, milí pedagogové. Tento pracovní list doprovází náš pořad *Osvobozené - trenažér české politické satiry*. Práce s ním by vám měla přinést kompletní zážitek z našeho programu.

List má dvě části - před a po návštěvě Divadla ABC. První část vás připraví na interaktivní program u nás v divadle, dá studentům potřebný kontext k příběhu a poetice Osvobozeného divadla a program přímo propojí s vašimi osnovami. Druhá část se vrací k zážitku z programu, nabízí otázky k reflexi a prohlubuje setkání s Voskovcem a Werichem.

Doufáme, že si spolu s vašimi studenty odnesete důležité informace i inspirativní a osobní prožitek tvorby tohoto kultovního avantgardního divadla.

Alena Skálová
lektorka Městských divadel pražských

Proč do ABC za Osvobozeným divadlem?

Osvobozené divadlo hrálo v paláci U Nováků, kde dnes sídlí divadlo ABC v letech 1929 - 1938. S krátkou přestávkou v divadle Rokoko. Dva klauni a nerozluční přátelé Voskovec a Werich patří k historii našich divadel stejně jako k historii české avantgardy a české divadelní satiry.

Během programu bychom vás chtěli nechat nahlédnout do prostor, kde Osvobozené divadlo hrálo a hlavně do poetiky a smyslu tvorby V+W. Program má formu představení s kvízovými otázkami a pomůže zasadit důležité literární pojmy do historických souvislostí a snad také pochopit a ocenit tvorbu Osvobozeného divadla. Nabízí také zamyšlení nad současnou satirou.

K Osvobozenému divadlu jsme připravili také edukativní maturitní video.

PŘED NÁVŠTĚVOU DIVADLA (45 min)

Nejprve se se studenty podívejte na naše maturitní video k Osvobozenému divadlu (15 min). Potom můžete začít pracovat s časovou osou.

Pokud máte méně času (nechcete list tisknout), pracujte s již sestavenou osou a se studenty ji projděte. Můžete třídu rozdělit na 5 skupin a nechat každou skupinu projít a potom prezentovat zbytku třídy jedno období na časové ose.

Doporučujeme však vytisknout a rozstříhat informace k jednotlivým obdobím. Každé z pěti skupin dejte soubor informací a obrázků k jednomu časovému období a nechte studenty přiřadit informace k složkám V, W, V+W a SVĚT a ČSR. Zkontrolujeme podle sestavené osy, některé úryvky, obrázky a pojmy mohou patřit do více složek. Nakonec skupiny prezentují svá období ostatním (celkem 30 min). Osu si můžete vystavit například na nástěnce ve třídě, budete se k ní vracet po představení.

K samostatné práci doporučujeme poslech písniček Osvobozeného divadla

OSA PŘÍBĚHU V + W

1917 - 1924

SVĚT A ČSR

Konec první světové války, vznik Československa

T.G. Masaryk zvolen prvním československým prezidentem

Společnost národů, snaha o mírový rozvoj Evropy
(Versailleská mírová smlouva)

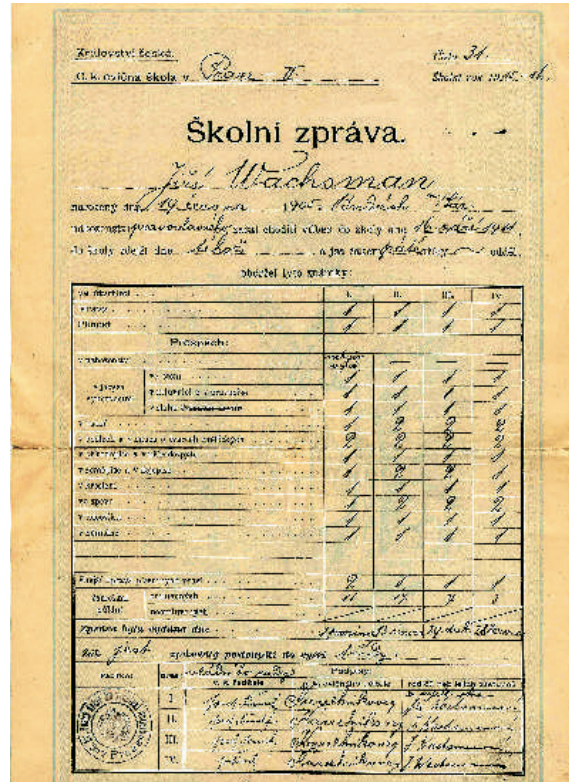
Edvard Beneš ministrem zahraničí, inspirace Francií a
spojenectví Československa a Francie

1921 vznik Komunistické strany ČSR

VOSKOVEC

Jiří Voskovec potkal Jana Wericha na Reálném gymnasiu
v Křemencově ulici v Praze, třída 1.C.

Jiří Voskovec (rodným jménem Wachsmann) odjel v roce
1921 studovat do Dijonu. Dostal stipendium a ve
Francii také maturoval. V Paříži se scházel s
rodinným přítelem malířem Josefem Šímou.

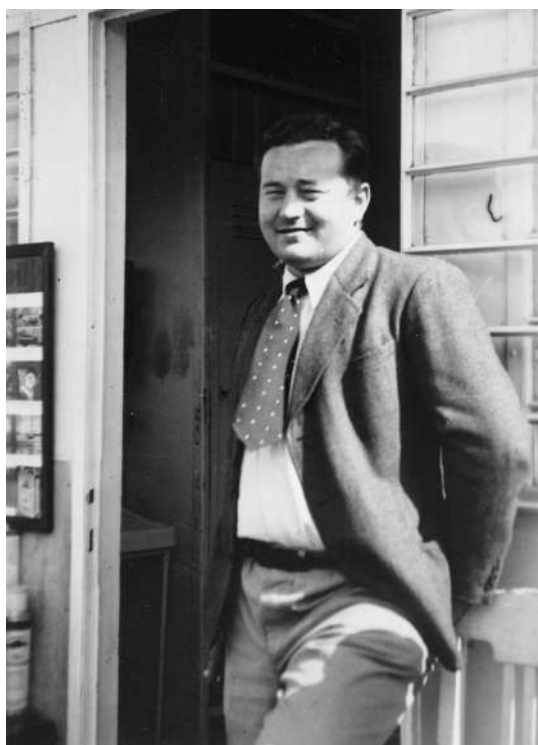
WERICH

Jan Werich potkal Jiřího Voskovce na Reálném gymnasiu
v Křemencově ulici v Praze, třída 1.C.

“Biograf byl součástí mých klukovských let. Byly doby, kdy jsem absolvoval dvacet filmů týdně.”

(Werich ve fejetonu 0 starých biografiích)

Jeden profesor neměl Wericha rád a snížil mu známku z mravů. Kvůli tomu Werich přišel o příspěvek na školné. Werichovi hrozili také reparáty a přešel do Reálného gymnázia v Husově ulici, kde odmaturoval v roce 1924.

V + W

Společně chodili do “bijásku” na příběhy, které hned druhý den v Křemencárně přehrávali spolužákům. “Němý film ovšem, tudíž pantomimicky. Přesně okoukáno, ale už si z toho zároveň děláme srandu.” (Voskovec)

V PRAZE.

SKOLNÍ ZPRÁVY ŘEDITELSTVA A SBORU UČITELSKÉHO

10

— 48 —

Trida I. C.

[illegible]

Během roku vystoupili: Wachsmann, Jir. Spáček Václav.

Tilda H. A.

Adamezyk Felix, Hárta Vladimír, Bejval Oldřich, Beran Josef, Muchová
Hradiště Roudy Egon, Bohouš, Bouček Bedřich, Bral Jaroslav *Budec Antonín,
Dolíř Karel, Král Vinohrady, Čepela Antonín, Uhřetv. Gerný Zdeněk, Král,
Vinohrady Kral Václav, Nola, Štáhl Bedřich, Štáhl Albert, Těch Petrčl

1924 - 1929

SVĚT A ČSR

Hospodářský rozvoj Československa pokračoval. ČSR byla jednou z průmyslově nejrozvinutějších zemí na světě.

Výroba porcelánu v ČSR, sklářství, lihovary, pivovary a cukrovary, výroba lokomotiv a automobilů.

Vznik Sovětského svazu, V. I. Lenin v čele jeho první vlády.

Bolševizace Komunistické strany ČSR (vliv Stalina, radikálnější postoje)

Krise koloniálního systému

VOSKOVEC

“Zamiloval jsem se do jedné francouzsky, jmenovala se Simone Main, jako ruka. Jan mezitím měl taky slečnu, Zdenku Houskovou.”

Po maturitě se vrátil do Prahy. Přítel a mentor Josef Šíma ho seznámil se Svazem moderní kultury Devětsil. Voskovec potom žil avantgardou a psal básně, které byly publikovány po boku veršů Františka Halase nebo Vítězslava Nezvala.

Nabídli mu hlavní roli ve filmu Pohádka máje, sentimentálním snímku o láskách a rozchodech. Nakonec dostal Jiří honorář 6000kč. Peníze proměnil za liry a odjel do Itálie navštívit Simone. Kvůli této roli ho ale potom vyloučili z Devětsilu, za “porušení vkusu a umělecké odpovědnosti”.

AVANTGARDA = kulturní a umělecké hnutí, idea nové a spravedlivější společnosti, experimentování v umění a hledání nových forem
Patří sem různé směry, např. dadaismus, futurismus a poetismus (český literární směr)

DEVĚTSIL = pražský spolek avantgardních umělců, kam patřil například Karel Teige, Vítězslav Nezval nebo Jaroslav Seifert

WERICH

“Odkakživa jsem měl touhu cestovat. Za první peníze jsem odjel do Paříže. S Voskovcem, v roce 1927.”

Do Devětsilu nepatřil. Dělal si z něho trošku srandu. Miloval americké grotesky. Pokoušel se o povídky a do časopisu Český filmový svět psal o nových amerických filmech, které viděl v Bio Orient nebo v Bio Louvre. Prý tedy psal hlavně proto, aby mohl mít novinářskou legitimaci a chodit na filmy zdarma.

V + W

Společně studovali na právech a v roce 1926/27 oba úspěšně složili státnici.

Zvykli si na sebe. Improvizovali jen tak, dělali si legraci a přeháněli. V roce 1926 napsali svoji první divadelní hru, Vest Pocket Revue. Stalo se to takto: "Jednoho únorového večera byla u pana Nepraše zakoupena láhev rumu za 24 Kč. Téhož večera obsah láhve byl smíchán s horkou vodou, oslazen, přidáno citrusové šťávy a získaná kapalina byla vypita. Na dně prázdné lahve byla nalezena Vest Pocket Revue."

"Byli jsme klauni. Nechtěli jsme být herci, kteří předstírají, že jsou někdo jiný."

VEST POCKET REVUE, 1927

Hrála se pod hlavičkou Osvobozeného divadla, které patřilo k Devětsilu. Ale bylo to v té době divadlo ochotnické a hercům se proto nesmělo platit. Aby Osvobozené divadlo mohlo být profesionální, potřebovalo získat licenci - koncesi.

FORBÍNY

Legendární forbíny, předscény, vznikly náhodou. Když hrálo Osvobozené divadlo poprvé Vestpocketku, utrhla se lana, na kterých viseli kulisy. Ostatní vystrčili V+W před oponu: "Něco dělejte, než to spravíme." A Voskovec a Werich improvizovali.

1929 - 1933

SVĚT A ČSR

Světová hospodářská krize (krize z nadvýroby) -
otřásla ideály avantgardy

Prudký růst nezaměstnanosti ve světě a v ČSR, v roce
1933 téměř milion nezaměstnaných v ČSR

Stávky dělníků proti propouštění a snižování mezd
(Frývaldovská stávka - střílelo se do nevinných
demonstrujících dělníků)

VOSKOVEC

“Nejprv jsme mysleli, že je to jen humor pro humor,
ale už jsme přitom psali satiricky.”

“Stříleli tam do nevinnejch lidí. A to nás namíchlo.
To jsme si řekli, že divadlo se musí zúčastnit.
Budeme dělat srandu dál, ale bude to politicky
zaměřený.”

(Voskovec o hře Caesar)

WERICH

“Humor nemusí jen vyvolávat smích. Humor je pohled na věc z určitého úhlu. Z takového, ze kterého málokoho se napadne dívat.”

“Hloupí lidé žijí v ráji, který si nosí s sebou. Jakmile začnete přemýšlet, jakmile začnete vědět, je ráj v hajzlu... Místo něj se ocitnete v pekle otázek a pochyb.”

V + W

V roce 1929 se Osvobozené divadlo přestěhovalo do paláce U Nováků, do prostor dnešního Divadla ABC. Zde V + W uvedli novou úspěšnou revui FATA MORGANA. Na ní už se podílel také hudební skladatel Jaroslav Ježek. Inspirovali se jazzem a černošským muzikálem, který viděli v Paříži. Hry režíroval Jindřich Honzl.

Voskovec, Werich, Ježek, Honzl = slavná čtveřice, která udávala směr Osvobozeného divadla

Začali spolu točit také filmy. První byl Pudr a benzin.

CAESAR, uvedený v roce 1932, je označován jako první politická hra. Kritizoval nefunkční demokracii. Jasná politická satira, která reagovala na “hladové” demonstrace nezaměstnaných a dělníků a brutální zásahy proti nim.

SATIRA = zesměšnění, karikatura, ironie. Komická forma, která kritizuje společenské jevy a chování lidí.

Satira byla přítomná v tvorbě V+W od počátku. Nejprve parodovali společenská kliše, později šlo o přímou kritiku špatné demokracie, nacismu a komunismu.

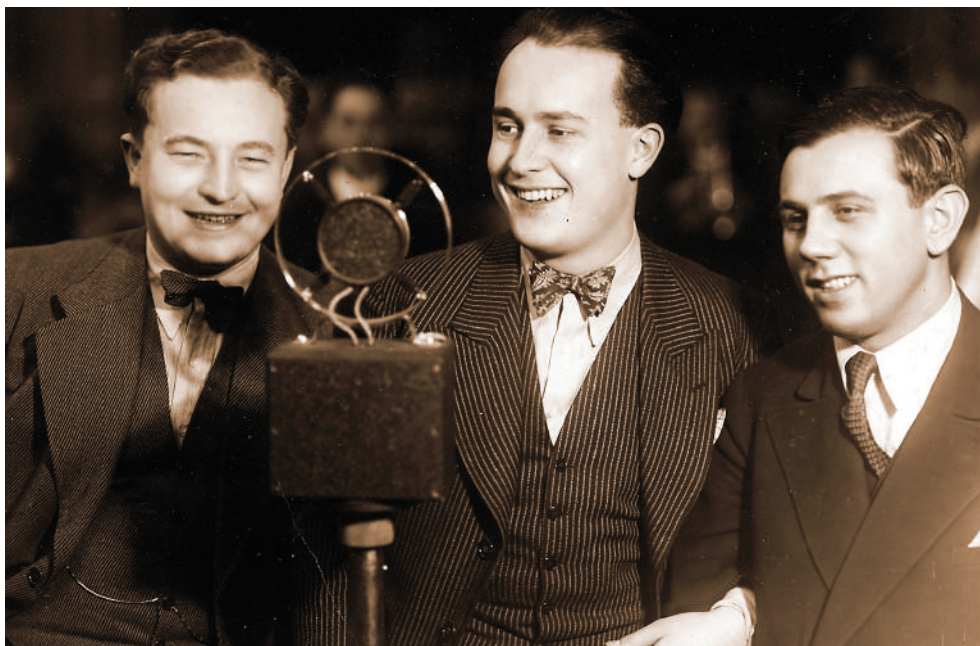
LÍČENÍ SE ODROČUJE

FATA MORGANA

OSTROV DYNAMIT

GOLEM

CAESAR

1933 - 1937

SVĚT A ČSR

Adolf Hitler je jmenován říšským kancléřem,
Norimberské rasové zákony namířené proti Židům

Křišťálová noc

Německo se připravuje na válku

VOSKOVEC

“Nejdůležitější bylo odhalovat absurditu existence a
establishmentu. Ať je ten establishment jakékoli.”

“Milovali jsme antiku. Říkali jsme si, že ta hra musí
být složená z těch strašných kontrastů krás
humanitních a surovosti toho, co se chystá.”

WERICH

V + W

V + W uvádějí hru OSEL A STÍN a při forbínách si dělají legraci z Hitlera a Goebelse. I samotný osel ve hře měl původně mluvit německy a zesměšňovat Hitlerovy výroky, ale to neprošlo.

Při představení silně protinacistické hry KAT A BLÁZEN se organizovaná skupina českých fašistů v sále vzbouřila. K útoku na ostrou satiru a parodii na nacistické postupy se přidal i deník Večer a Radiožurnál. Divadlo bylo označeno za protistátní.

Zčásti kvůli dluhům, možná také kvůli kampani vedené pravicovými a nacionalistickými listy museli V+W

opustit palác u Nováků. Podařilo se jim ale získat menší sál - divadlo Rokoko. Tuto scénu nazvali Spoutané divadlo. Uvedli zde úspěšnou hru BALADA Z HADRŮ.

OSEL A STÍN

KAT A BLÁZEN

BALADA Z HADRŮ

RUB A LÍC

TĚŽKÁ BARBORA

PĚST NA OKO

1938

VOSKOVEC

“Já jsem odjel na Silvestra a Jan odjel asi o týden později.”

WERICH

“S tím programem, jaký jsme měli, to divadlo bylo neudržitelný. Bylo jasné, že Osvobozené divadlo musí padnout za oběť. My jsme nemohli odejít z toho divadla, protože tím bychom se vzdali. A to nešlo.”

“Divadlo jsme neměli, nemohli jsme pracovat a věděli jsme, že se budeme muset uklidit. A ten nejzlejší z policejního ředitelství mi volal a říkal, že má příkaz odebrat nám cestovní pasy. Ale, že si ho nechá v šuplíku do 9. ledna.”

Voskovec a Ježek už byli v Paříži, ale Werichovo letadlo nemohlo kvůli špatnému počasí odletět. Nakonec odletělo až 9. ledna a Werich se přes Curych dostal za svými přáteli do Paříže.

V + W

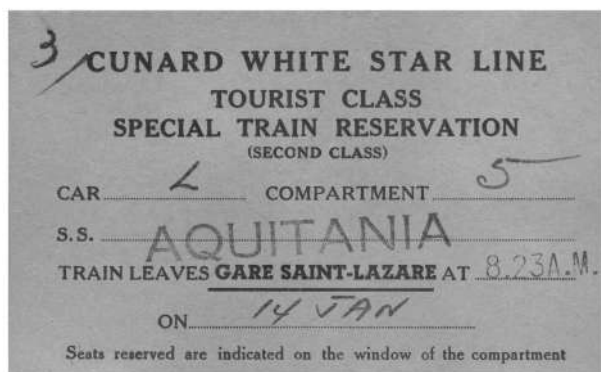
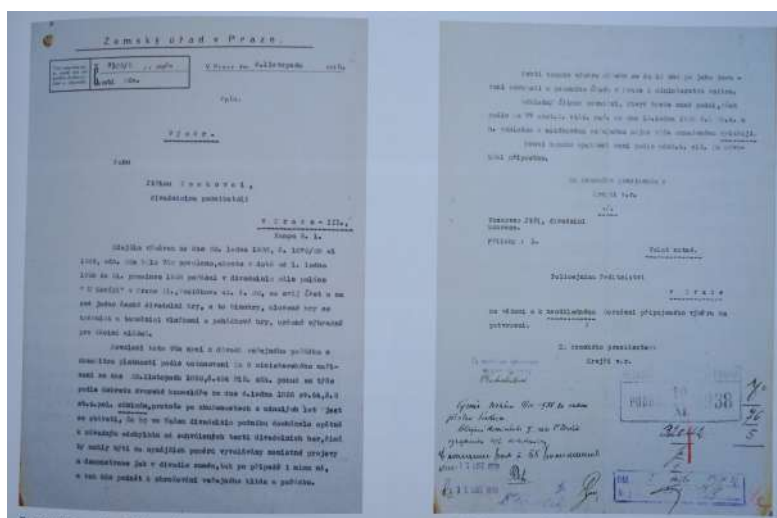
Hra HLAVA PROTI MIHULI nebyla problematická. Měla to být fraška, legrace pro zvednutí nálady. I cenzura konstatovala, že je hra nezávadná. Český pravicový a

fašistický tisk však na Osvobozené divadlo agresivně útočil, označoval divadlo za nevhodné a nemravné.

I když byla HLAVA PROTI MIHULI nezávadná, Osvobozené divadlo představovalo názory krajní levice a herci se často nedrželi schváleného textu. Zemský úřad v Praze se proto v roce 1938 rozhodl odebrat divadlu koncesi. To znamenalo konec divadla.

V lednu odcestovali Voskovec, Werich a Ježek do Paříže. Odtud potom do New Yorku.

HLAVA PROTI MIHULI

PO NÁVŠTĚVĚ DIVADLA (45 min)

Na této stránce najdete několik replik, které zazněly v našem představení o Osvobozeném divadle. Repliky patří ke konkrétním událostem v životě V + W, vždy k jednomu z pěti období na ose, se kterou jste pracovali před návštěvou divadla.

Vyzvěte vaše studenty, aby se vrátili ke svým osám a rozdejte jim rozstříhané úryvky představení - repliky. Jejich úkolem je přiřadit je ke správným období tvorby V + W, případně ke konkrétní postavě. Studenti můžou zůstat ve svých skupinách, tentokrát ale pracují s celou osou a rozhodnou, které repliky kam patří.

Zde jsou repliky seřazené a označené, pro vaši informaci a kontrolu.

Pokud máte méně času, využijte jen otázky k reflexi na konci listu.

První období - 1917 - 1924

A taky jsem maloval a dělal jsem takový obrazový básně a v Devětsilu mi to chválili. Říkali Hm, zajímavý...

Druhé období - 1924 - 1929

Maminko, dejte si tu státnici za nějaký pěkný klobouček, já to dělat nebudu. Nebudu křičet na nějakýho soudce, že tenhle pán je nevinnej, když dobře vím, že je vinnej.

Mě stejně už ten Teige otrávil těma svýma křečovitýma dogmatama.

Naše stanovisko bylo jasně klaunský. Dělali jsme si srandu ze všech pražských divadelních umělců.

Třetí období - 1929 - 1933

“Jste amatéři, kteří se zmocnili divadlení sekce Devětsilu.”

“Jak zmocnili? My jsme z Osvobozeného divadla udělali divadlo.”

“Víte co, vemte si tu koncesi a vypadněte.”

Co nás ale opravdu dožralo byly dělnický demonstrace. To byly hladový demonstrace. A někdo dal rozkaz a střílelo se do nevinnejch dělníků.

Čtvrté období - 1933 - 1937

Nejezděte radši nikam přes Německo.

**Ty výtržnosti byly vyprovokované ze strany
Národního sjednocení. Skoupili 150 lístků a když
jsme přišli na scénu, začali po nás házet věci...
zeleninu, vajíčka...**

**Lidi se k nám teď bojí chodit, takže povedlo se,
budeme hrát prázdnému jevišti.**

Páté období - 1938

**Premiéra se zakazuje. Divadlům se taky
"doporučuje" tyto dva klauny nezaměstnávat.**

REFLEKTIVNÍ OTÁZKY K PŘEDSTAVENÍ
(do dvojic k diskuzi)

Znáte příklady novější nebo současné politické satiry a parodie?

Co a proč riskovali V + W při uvádění svých politických her?

Co byste vy sami dnes chtěli parodovat? Jaké chování by si
zasloužilo satiru?